

"Gerçi cesetleri fena bulur, fakat ervahları bâki kalan hayvanat mâbeyninde onlara münasip bir tarzda dar-ı bekada mücâzat ve mükâfat vardır." hayvanlar toprak olmayacaklar mı? Toprak olacaklarsa, ne diye hesaba çekiliyorlar?

Hayvanlar ruh sahibi mahluklar oldukları için, onların cesetleri dağılıp gitse bile, ruhları baki ve ebedidir. Baki ve ebedi olan ruhlarına uygun bir alemi ve o alemde mükafat ya da cezayı yaratmak, Allah'ın rahmet ve adaletinin gereğidir. Bu yüzden bütün hayvanların cesetleri değil, ruhları bakidir.

Üstad Hazretleri hayvanlarda da basit ve ilkel bir iradenin olduğunu şu cümleleri ile ifade ediyor:

"... Ve bu saray-ı kâinatta *ikinci kısım* amele, hayvânattır. Hayvânat dahi, iştiha sahibi bir nefis ve bir cüz-ü ihtiyarîleri olduğundan, amelleri hâlisen livechillâh olmuyor. Bir derece nefislerine de bir hisse çıkarıyorlar. Onun için, Mâlikü'l-Mülki Zü'l-Celâli ve'l-İkram, kerîm olduğundan, onların nefislerine bir hisse vermek için, amellerinin zımında onlara bir maaş ihsan ediyor."(1)

Üstad Hazretlerinin bu ibarelerinden, hayvanların da bir nefis ve irade sahibi olmasından dolayı ceza ve mükafata orantılı olarak, yani iradeleri kadar ceza ve mükafata tabi olacakları anlaşılıyor. Aynı zamanda bu manayı hadis ile de teyit ediyor. Tabi bu hayvanların ceza ve mükafatlarının mahiyeti ve keyfiyeti hakkında geniş bir bilgi mevcut değil, ama iradenin basitliğinden, ceza ve mükafatın da basit olacağı anlaşılıyor.

Allah'ın iradesiz ve hiç sorumluluğu olmayan bir hayvana ceza vermesi, rahmet ve adaletine uygun düşmeyeceği için, hayvanların da basit ve ilkel bir iradeye sahip oldukları anlaşılıyor. Hayvanlar bu iradelerini bazen onlara fitri olarak yasaklanmış şeylerde kullanabiliyorlar. Bu da bir haksızlığı ve zulmü netice verdiği için, adalet-i İlahi bu zulüm ve haksızlığı cezalandırıyor.

Evet, Allah her mahlukuna münasip bir irade ve teklif yüklemiştir. Yüklediği teklif ve iradeye göre de onlara öyle muamele ediyor. Yani bu hayvanların da mübtedi ve ilkel bir iradeleri vardır. İradesinin derecesine göre de sorumludurlar. Bu yüzden bu ilkel ve basit iradesi nispetinde cezaya müstahak oluyorlar.

İnsanın iradesi geniş ve kamil olmasından, ceza ve mükafatı da ona göre oluyor.
Yani Allah, iradenin oranına göre ceza ve mükafata tabi tutuyor. Bu da onun adalet ve rahmetine yakışan bir haldir.

(1) bk.[Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, Dördüncü Dal.](#)